

BOSHLANG'ICH SINIF O'QUVCHILARIDA MATEMATIK TAFAKKURNI RIVOJLANTIRISHDA TENGSIZLIK MAVZUSINING AHAMIYATI

Soliyev Ilxomjon Sobirovich

FarDU, Pedagogika fanlari bo'yicha falsafa doktori (PhD), dotsent

Inomjonova Dilnavoz Umidjon qizi

Fargona davlat universiteti 4-kurs talabasi

<https://doi.org/10.5281/zenodo.18694278>

ARTICLE INFO

Qabul qilindi: 15-fevral 2026 yil

Ma'qullandi: 17-fevral 2026 yil

Nashr qilindi: 19-fevral 2026 yil

KEY WORDS

matematik tafakkur, tengsizlik,
boshlang'ich sinf, taqqoslash,
mantiqiy fikrlash.

ABSTRACT

Ushbu maqolada boshlang'ich sinf matematika darslarida tengsizlik tushunchasini o'rgatish orqali o'quvchilarda matematik tafakkurni rivojlantirish masalalari yoritilgan. Tengsizlik mavzusi asosida o'quvchilarning mantiqiy fikrlashi, taqqoslash, tahlil qilish hamda mustaqil xulosa chiqarish ko'nikmalarini shakllantirish imkoniyatlari tahlil etilgan. Maqolada tengsizlik tushunchasini o'qitishda yosh xususiyatlariga mos metodik yondashuvlar, ko'rgazmali vositalar va amaliy mashqlardan foydalanishning samaradorligi ilmiy jihatdan asoslab berilgan..

Boshlang'ich ta'lim tizimi o'quvchilarning intellektual rivojlanishida muhim bosqich hisoblanadi. Aynan shu davrda bolalarda bilimlarni idrok etish, ularni tahlil qilish va amaliy faoliyatda qo'llash qobiliyatlari shakllanadi. Matematika fani esa o'quvchilarda mantiqiy fikrlash, sabab-oqibat bog'lanishlarini tushunish hamda umumlashtirish ko'nikmalarini rivojlantirishda asosiy fanlardan biri sanaladi.

Boshlang'ich sinf matematika kursida tengsizlik mavzusi alohida didaktik ahamiyatga ega bo'lib, u o'quvchilarning sonlar haqidagi tasavvurlarini chuqurlashtirishga xizmat qiladi. Tengsizlik tushunchasini o'zlashtirish orqali o'quvchilar sonlar o'rtasidagi munosabatlarni anglay boshlaydilar, bu esa matematik tafakkurning rivojlanishiga ijobiy ta'sir ko'rsatadi.

Matematik tafakkur deganda o'quvchilarning matematik tushunchalarni anglash, ularni taqqoslash, tahlil qilish va umumlashtirish qobiliyati tushuniladi. Boshlang'ich sinfda ushbu tafakkur oddiy mantiqiy amallar orqali shakllanib, keyinchalik murakkab matematik jarayonlarni o'zlashtirishga asos bo'ladi.

O'quvchilarda matematik tafakkurni rivojlantirish ularning mustaqil fikrlashini faollashtiradi va bilimlarni ongli ravishda egallashiga yordam beradi. Shu sababli boshlang'ich ta'limda matematik tushunchalarni o'qitish jarayonida tizimli va maqsadga yo'naltirilgan metodik yondashuv muhim hisoblanadi.

Tengsizlik tushunchasi sonlarning kattalik jihatidan farqlanishini ifodalovchi matematik tushuncha bo'lib, boshlang'ich sinflarda "katta", "kichik" va "teng" munosabatlari asosida o'rgatiladi. ">", "<" va "=" belgilaridan foydalanish orqali o'quvchilar sonlarni solishtirishni o'rganadilar.

Mazkur tushuncha o'quvchilarning sonlar haqidagi bilimlarini tizimlashtiradi hamda ularni mantiqiy mushohada yuritishga undaydi. Tengsizlik mavzusi keyingi sinflarda algebraik tushunchalarni o'zlashtirish uchun zarur bo'lgan asosiy bilimlar majmuasini shakllantiradi.

Tengsizlik mavzusini o'rganish jarayonida o'quvchilar faqatgina sonlarni solishtirish bilan cheklanmay, balki ularning o'zaro bog'liqligini anglashga harakat qiladilar. Bu esa o'quvchilarda tahliliy va mantiqiy fikrlashni rivojlantiradi.

Tengsizlik bilan ishlash jarayonida quyidagi ko'nikmalar shakllanadi:

- mantiqiy mushohada yuritish;
- taqqoslash asosida xulosa chiqarish;
- sabab-oqibat bog'lanishlarini aniqlash;
- mustaqil qaror qabul qilish.

Mazkur jarayonlar o'quvchilarning matematik tafakkurini bosqichma-bosqich rivojlantirishga xizmat qiladi.

Boshlang'ich sinf o'quvchilarining yosh xususiyatlarini inobatga olgan holda tengsizlik tushunchasini o'rgatishda ko'rgazmali vositalardan foydalanish muhim ahamiyatga ega. Predmetlar, rasmlar, sanoq cho'plari va didaktik materiallar yordamida sonlarni taqqoslash o'quvchilarning mavzuni ongli ravishda o'zlashtirishga yordam beradi.

Shuningdek, didaktik o'yinlar va hayotiy vaziyatlarga asoslangan topshiriqlar o'quvchilarning darsga bo'lgan qiziqishini oshirib, ularning matematik tafakkurini rivojlantirishga xizmat qiladi.

Boshlang'ich sinf o'quvchilari uchun matematik tafakkur nafaqat sonlarni bilishdan iborat, balki ularning munosabatlarni tahlil qilish, farqlarni aniqlash va mantiqiy qarorlar qabul qilish qobiliyatini shakllantiradi. Shu nuqtai nazardan, tengsizlik mavzusi o'quvchilarning abstrakt va konkret fikrlashini uyg'otuvchi vosita sifatida ahamiyatga ega.

Tengsizlik mavzusini o'rgatishda o'quvchilar sonlar o'rtasidagi farqni vizual va amaliy usullar bilan anglash imkoniyatiga ega bo'ladi. Masalan, predmetlar sonini solishtirish, rasm yoki ko'rgazmali diagramma orqali katta-kichik munosabatini ko'rsatish bolalarda mavzuni chuqurroq tushunishga yordam beradi. Shu bilan birga, tengsizlik bilan ishlash jarayonida o'quvchilar mantiqiy izchillik va sabab-oqibat bog'lanishlarini aniqlash ko'nikmalarini mustahkamlashadi.

O'quvchilarning kognitiv rivojlanishida tengsizlik mavzusi yangi bilimlarni amaliyot bilan bog'lashga xizmat qiladi. Masalan, oddiy matematik masalalarni hayotiy vaziyatlar bilan uyg'unlashtirish orqali ular sonlar va ularning kattalik xususiyatini mustahkamlashadi. Shuningdek, mavzu o'quvchilarda analitik fikrlashni rivojlantirish, xulosalar chiqarish va muammolarni hal qilish qobiliyatini shakllantirishga yordam beradi.

Tengsizlikni o'rganish nafaqat sonlarni solishtirish bilan cheklanmaydi, balki o'quvchilarga ko'p bosqichli mantiqiy operatsiyalarni bajarish, ularni turli kontekstlarda qo'llash va matematik tafakkurga asosiy nazariy tushunchalarni singdirish imkonini beradi. Shu jihatdan tengsizlik mavzusi boshlang'ich sinf matematika ta'limining markaziy elementlaridan biri sifatida qaraladi.

Xulosa qilib aytganda, tengsizlik mavzusi boshlang'ich sinf o'quvchilarida matematik tafakkurni rivojlantirishda muhim pedagogik vosita hisoblanadi. Ushbu mavzu o'quvchilarning mantiqiy fikrlashini faollashtiradi, tahlil va taqqoslash ko'nikmalarini shakllantiradi. Tengsizlik tushunchasini puxta va metodik jihatdan to'g'ri o'rgatish o'quvchilarning matematik bilimlarini mustahkamlashda muhim ahamiyat kasb etadi.

Foydalanilgan adabiyotlar:

1. Jumayev M.E. Boshlang'ich sinflarda matematika o'qitish metodikasi. – Toshkent: O'qituvchi, 2018.
2. Qodirov A., G'ulomov S. Boshlang'ich ta'lim metodikasi. – Toshkent: Fan, 2019.
3. Azizxo'jayeva N.N. Pedagogik texnologiyalar va pedagogik mahorat. – Toshkent, 2017.
4. Bikbayeva N.U. Boshlang'ich sinf matematika darslarini tashkil etish. – Toshkent: Sharq, 2020.
5. Давыдов В.В. Развитие мышления в процессе обучения. – Москва: Педагогика, 2016.

6. Raximov A. Boshlang'ich ta'limda matematika o'qitish metodikasi.-Toshkent: Fan va texnologiya, 2020.
- 7.Davletova N. O'quvchilarning tafakkurini rivojlantirishda matematik mashg'ulotlarning roli. Pedagogik izlanishlar jurnali, 2021. —
- 8.Akramova Z. Boshlang'ich sinf matematika darslarida o'quvchilarning mantiqiy tafakkurini shakllantirish.Filologiya ufqlari jurnali, 2023

